

A. Gündüz ÖKÇÜN, *Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Andlaşmalar Rehberi (1920 - 1961)*. Ankara, Doğu Ltd. Şirketi Matbaası, 1962. (Türkiye İş Bankası A. Ş. ile Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin işbirliği ile yayınlanmıştır.) Sh. XI + 209 + indeks. 13,5 TL.

Bilindiği gibi, milletlerarası münasebetlerin hukukî yönü, özellikle, teamülî kurullarlar; konuları, çeşitleri, sayıları artan iki-tarafli ya da çok-tarafli andlaşmalarla düzenlenmektedir. Bu artış ve çeşitlilik, bilimsel yönlerden olduğu kadar, milletlerarası hayatla meslekleri yönünden ilgilenmek durumunda olanları gittikçe zorlaşan bir mesele ile karşı karşıya bırakmaktadır: Belli bir konuda, ya da belli bir Devletle Türkiye'yi bağlayan bir andlaşma var mıdır? Türkiye belirli bir andlaşmaya taraf mıdır? Türkiye'nin taraf olduğu bir andlaşma ne zaman onaylanmıştır ve Türkçe resmî metni nerede, hangi gün ve sayılı *Resmî Gazete*'de, ya da *Düstur* derlemesinin hangi cildinin hangi sayfasında bulmak mümkündür?

Dr. A. Gündüz Ökçün'ün, sabırlı ve sistemli bir çalışma ile ortaya koyduğu *Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Andlaşmalar Rehberi (1920 - 1961)*, böyle önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Bu Rehber, yalnız Milletlerarası Münasebetler, Milletlerarası Teşekküller ve Milletlerarası Hukukla (Devletler Umumî Hukuku ve Devletler Hususî Hukuku) bilimsel yönden uğraşanlara (Üniversite öğretim üye ve yardımcılara, öğrencilere) değil, aynı zamanda, başta Dışişleri Bakanlığı ile diğer Bakanlıklar mensuplarına, bankaların ve şirketlerin müşavirlerine ve idarecilerine, yargıç ve avukatlara, gazetecilere, kısaca, milletlerarası hayatın herhangi bir yönü ile uğraşan herkese büyük faydalar sağlayacaktır. Bu rehber aracılığı ile, ayrıca, Milletlerarası Hukuk alanında Türk tatbikatını incelemek isteyenler de çalışmalarını büyük ölçüde kolaylaşmış görecektir.

Dr. Ökçün, kendi açısından, kitabın amacını şöyle belirtmektedir :

Siyasal Bilgiler Fakültesi, Dış Münasebetler Enstitüsü tarafından 1959 ve 1961 yıllarında düzenlenen Devletler Hukuku Symposiumu ile Milletlerarası Politika Symposiumunda, Milletlerarası Politika ve Milletlerarası Hukuk Öğretiminde Türk tatbikatına büyük bir yer verilmesi gereği üzerinde durulmuştu. Gerçekten, son yıllarda, bilhassa Milletlerarası Hukuk yayınlarının Türk tatbikatına geniş bir yer verdikleri görülür. *Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Andlaşmalar Rehberi (1920 - 1961)*, Milletlerarası Münasebetler ve Milletlerarası Hukuk alanlarında Türk tatbikatını incelemek isteyenlere yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. (sh. VII)

Bu çeşit bir çalışmada, derlemeyi yapanın karşılaşması mukadder olan güçlüğü, yani derlemenin plânını kurmayı, Dr. Gündüz Ökçün, bizce, en iyi şekilde yenmesini bilmiştir. Derleyici, bir araştırmacının, kendi araştırmasını yaparken, plân kurma bakımından içinde bulunduğu nisbî serbestlik ve rahatlıktan yoksundur. Bir andlaşmalar rehberinin plânlanmasında çeşitli yollar (örneğin, devletlere göre, ya da konulara göre, ya da tarih sırasına göre, iki - taraflı ya da çok - taraflı olmalarına göre ...) derhal akla gelebilmektedir. Güçlük, bu yollardan her birisinin, az - çok eşit ölçüde akla yatkın olması, aynı zamanda da yine az - çok eşit ölçüde eleştirme kaldırmasıydı. Dr. Ökçün'ün, Rehber'i için bir seçme yapması gerekmektedir. Öyle görülüyor ki, Dr. Ökçün, konulara göre ana - ayırımları, sonra da bunlar içinde alt - ayırımları yaparken, konuların birbirleriyle ilişkisini olduğu kadar, Rehber'i kullanacakları da düşünmüş bulunmaktadır. Kaldı ki Rehber'in sonuna eklenmiş olan index'ler de, plânın noksanlarını büyük ölçüde hafifletebilecektir. Dr. Ökçün, Rehber'in gerek niteliği gerekse plânlama konusunda da şunları söylemektedir :

Rehberde 1920 yılından 1961 yılının sonuna kadar Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmalardan onaylanarak yayınlanmış olanların Resmî Gazete ve Düstur'daki yerleri sistematik bir şekilde gösterilmiştir.

Andlaşmanın adından sonra, ince yazılarla, ilk olarak andlaşmanın yapıldığı tarih ve yer belirtilmiş, daha sonra onaylama kanunu, Resmî Gazete tarih ve numarası ile Düstur'un tertip, cilt ve sayfa numaraları gösterilmiştir. Ayrıca, Düstur'un ikinci defa basılan cildinin sayfa numaralarına parantez içinde işaret olunmuştur.

Rehber'in plânını hazırlarken birçok usulden bize en uygun olanını seçmiş bulunuyoruz. Rehberde andlaşmalar önce konularına göre sınıflandırılmıştır. Her konu, gerekir-

se iki taraflı ve çok taraflı andlaşmalar olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. İki taraflı andlaşmalar, âkit Devletlere göre alfabetik olarak tasnif edilmiştir. Milletlerarası teşekküllerin tasnifleri kendi sistematiklerine uygun olarak yapılmıştır. Rehber'in sonuna, ayrıca, iki taraflı andlaşmalar için Devletlere göre indeks ile konu ve kavram indeksi de ilâve edilmiştir.

Rehber'de andlaşmaların yürürlüğü ile ilgili olarak herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu itibarla Rehber'de Türkiye'nin dış münasebetlerinin tarihi ile uğraşacak olanlara yardımcı olmak amacıyla, yürürlükte olsun olmasın, Düstur'da yayınlanan bütün andlaşmalar yer almış bulunmaktadır. Düstur dışında yayınladıkları tesbit edilen andlaşmalar da, imkân ölçüsünde, Rehber'e ithal edilmiştir. (sh. VII - VIII).

Böyle bir düşünce ile hazırlanan Rehber'in ana plânı, bir Önsözden sonra şu bölümlerden kuruludur : I. *Türk Devletinin kuruluşu*; II. *Barış ve dostluk* (1. Barış; 2. Dostluk); III. *İttifak, garanti, işbirliği ve saldırmazlık*; IV. *Tarafsızlık*; V. *Milletlerarası Teşekküller* (1. Milletler Cemiyeti; 2. Birleşmiş Milletler Teşkilatı: A) Birleşmiş Milletler Teşkilatı, B) Milletlerarası Adalet Divanı, C) Birleşmiş Milletler ihtisas teşekkülleri; 3. Bölge teşekkülleri; 4. Milletlerarası teknik ve idarî birlikler); VI. *İnsan hakları* (1. Genel olarak insan hakları; 2. Kadın hakları); VII. *Suçların tenkili* (1. Esaretin men'i; 2. Kadın ve çocuk ticareti; 3. «Genocide»; 4. Kalpazanlık; 5. Müstehçen neşriyat); VIII. *Suçluların geri verilmesi*; IX. *Ahali mübadelesi ve göç* (1. Ahali mübadelesi; 2. Göç); X. *Vatandaşlık*; XI. *Yabancılar* (1. Seyahat - pasaport ve viza - ; 2. İkamet; 3. İkamet, ticaret ve seyrüsefain; 4. Ticaret ve seyrüsefain; 5. Seyyar ticaret memurları; 6. Stajyer kabulü; 7. Emlâk işleri; 8. Vergi muafiyetleri; 9. Mülteciler); XII. *Konsolosluk*; XIII. *Adlî konularda karşılıklı münasebetler*; XIV. *Şahsın durumu* (ahval-i şahsiye); XV. *Eğitim, Bilim ve kültür*; XVI. *Fikrî ve sınaî haklar*; XVII. *Çalışma*; XVIII. *Atom enerjisi*; XIX. *Sağlık*; XX. *Ölümlerin nakli ve mezarlıkların muhafazası*; XXI. *Veteriner işleri ve hayvansal ürünler*; XXII. *Afyon*; XXIII. *Şarap*; XXIV. *Çekirgeye karşı mücadele*; XXV. *Ticaret, ödeme, kliring ve tâkas*; XXVI. *Yardım, kredi ve işbirliği* (1. Birleşmiş Milletler teknik yardım; 2. İktisadî ve teknik işbirliği, kredi ve yardım; 3. Zıraî emtia); XXVII. *İstimlâk ve müsadere garantisi*; XXVIII. *Vatandaşların karşılıklı taleplerinin tesviyesi ve Türkiye'de mukim şahısların ticarî borçları*; XXIX. *Gümrük*; XXX. *Ulaşım* (1. Demiryolları; 2. Karayolları; 3. Havayolları); XXXI. *Posta ve telekomünikasyon*; XXXII. *Deniz hukuku*;

XXXIII. *Türk Boğazları*; XXXIV. *Hudutlar ve komşuluk münasebetleri* (1. hudutlar ve komşuluk; 2. Nehirlerden faydalanma); XXXV. *Askerî birliklerin durumu*; XXXVI. *Milletlerarası uyumsuzlukların barışçı yollardan çözümü* (1. Milletlerarası mahkemeler; 2. Uzlaşma, adlî tesviye ve hakemlik); XXXVII. *Harbin önlenmesi ve silahsızlanma* (1. Harbin önlenmesi; 2. Tecavüzün tarifi; 3. Silahsızlanma : Deniz kuvvetlerinin sınırlandırılması); XXXVIII. *Harp hukuku* (1. Harpte ferdin durumu : A) Siviller, B) Hasta ve yaralılar, C) Harp esirleri, Ç) Düşman yabancılara ait ihtira beratları; 2. Harpte zehirli gaz ve bakteriyolojik vasıtaların kullanılmaması).

Bu çeşit bir Rehber'le ilgili olduğumu sandığımız iki noktaya işaret etmek gerekmektedir. Bunlar, aynı zamanda, Dr. Ökçün'den iki dileğimiz olacaktır.

Türk andlaşmaları alanında sistemli çalışmalarının devam edeceğine güvendiğimiz Dr. Ökçün, öyle umarız ki, birkaç yıllık dönemlerle bu ana Rehber'e ekler yayınlamak, böylece yeni andlaşmaların ilgililerce incelenmesi kolaylığını da sağlama çabasını gösterecektir. Bunun Rehber'in yeni basılarında da yapılabileceğini düşünmekteyiz.

Böyle bir Rehber, yalnız memleketimiz bakımından değil, Türkiye ile, diğer memleketlerde ilgilenenler bakımından da önemli bir yardımcı - kaynak olacak niteliktedir. Rehber'in ikinci basısı yapılırken, andlaşma başlıklarını İngilizce ve Fransızca olarak da vermek ve bu dillerdeki resmî metinlerinin nereden yayınlanmış olduğunu göstermek, Rehber'i, yaraşdığı gibi, milletlerarası alana da çıkaracaktır. Rehber'in gösterdiği andlaşmaların büyük çoğunluğu Milletler Cemiyeti ya da Birleşmiş Milletler Teşkilâtı andlaşmalar derlemeleri içinde bu teşkilâtların Sekreterliklerince yayınlanmış bulunmaktadır. Kaldı ki, Dr. Ökçün, Doç. Dr. Mehmet Gönlübol'la birlikte, sınırlı bir alanda da olsa, böyle bir çalışma yapmış bulunmaktadır («Status of Multilateral Conventions Concluded Under the Auspices of the United Nations and the Council of Europe and Turkey's Position with Regard to Them», *Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı - The Turkish Yearbook of International Relations. I. (1960)*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dış Münasebetler Enstitüsü yayını, Ankara, 1961).

Gelecekle ilgili dileklerimiz ne olursa olsun, «Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Andlaşmalar Rehberi (1920 - 1960)», şimdiki mükemmel ve yararlı haliyle de, hukuk yayınlarına çok değerli bir katkıdır.